

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ МОДЕЛІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ОРІЄНТОВАНОЇ НА ПЕВНУ ПРОБЛЕМАТИКУ (PROBLEM-ORIENTED POLICING)

Федчак І. А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Львівський державний університет внутрішніх справ
вул. Городоцька, 26, Львів, Україна
orcid.org/0000-0002-4539-5988
fia_lv@i.ua*

Ключові слова: *модель, проактивність, вирішення проблем, правоохоронна діяльність, злочинність, правопорушення.*

Статтю присвячено дослідженню та висвітленню концептуальних основ сутності та змісту моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing). Визначено, що досліджувана модель організації правоохоронної діяльності є проактивним підходом до упереджувального впливу на детермінуючі протиправну поведінку чинники, згідно якої зусилля та ресурси правоохоронців застосовуються на виявлення та аналіз конкретних проблем злочинності та порушень громадського порядку з метою розробки ефективних стратегій реагування на них, а також оцінки ефективності впливу на вирішення таких проблем. Констатовано, що проблемно-орієнтований підхід прагне ідентифікувати закономірності різних злочинних подій, з метою визначити причини цих проблем на основі яких відбувається розроблення унікальних рішень, пристосованих до причин проблем, з увагою до оцінки ефективності таких рішень. Таким чином вирішуються повторювані проблеми у стані криміногенної ситуації, що у підсумку створює проактивний підхід до запобігання протиправним проявам у майбутньому.

Установлено, що під час реалізації проактивної моделі Problem-Oriented Policing використовують методологію “Трикутник аналізу проблем” (аналітична діяльність, яка спрямована на пошук пояснення того, як і чому відбувається прояв кримінальної поведінки). Також під час реалізації правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing) використовують методологію SARA (процес ідентифікації проблем, їх поглибленого аналізу, розроблення заходів реагування, оцінки та коригування ефективності контрзаходів), що дозволяє сформувати передумови для розуміння закономірностей проблем злочинності з метою розробки персональних заходів для вирішення основних умов, які викликають такі проблеми.

CONCEPTUAL BASICS OF THE ESSENCE AND CONTENT OF THE PROBLEM-ORIENTED POLICING MODEL

Fedchak I. A.

*Candidate of Law, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Operational Investigation
Lviv State University of Internal Affairs
Horodotska str., 26, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4539-5988
fia_lv@i.ua*

Key words: *model, proactivity, problem solving, law enforcement activity, crime, offense.*

The article is devoted to research and elucidation of the conceptual foundations of the essence and content of the model of law enforcement activity oriented to a certain problem (Problem-Oriented Policing). It was noted that the researched model of the organization of law enforcement activities is a proactive approach to the prejudicial influence on the determining factors of illegal behavior, according to which the efforts and resources of law enforcement officers are used to identify and analyze specific crime problems and are activated publicly in order to develop effective strategies for responding to them, as well as evaluating effective influence on solving such problems.

It was established that the problem-oriented approach seeks to identify patterns of various criminal events, with the aim of determining the causes of these problems, on the basis of which the development of unique solutions adapted to the causes of problems takes place, with attention to the evaluation of the effectiveness of such solutions. In this way, recurring problems in the state of a criminogenic situation are solved, which ultimately creates a proactive approach to preventing illegal manifestations in the future.

It has been established that during the implementation of the proactive model of Problem-Oriented Policing, the methodology “Triangle of problem analysis” is used (analytical activity aimed at finding an explanation of how and why the manifestation of criminal behavior occurs). Also, during the implementation of law enforcement activities focused on a certain problem (Problem-Oriented Policing), the SARA methodology is used (the process of identifying problems, their in-depth analysis, developing response measures, evaluating and adjusting the effectiveness of countermeasures), which makes it possible to form prerequisites for understanding the patterns of crime problems with the goal of developing personal interventions to address the underlying conditions that cause such problems.

Постановка проблеми. У кожній сфері суспільного життя виникають такі деструктивні явища, як кримінальні правопорушення та порушення громадського порядку, тому наукове дослідження шляхів ефективної протидії таким явищам завжди буде актуальним, зумовлюючи потребу впровадження нових прийомів, методів і моделей діяльності правоохоронних органів [1, с. 53]. В якості однієї з позитивних проактивних поліцейських практик зарубіжних країн можна представити відому в усьому світі модель «Проблемно-орієнтованої поліцейської діяльності» (Problem-Oriented Policing, POP). Дана

модель спрямована на подолання першопричин злочинності та порушення громадського порядку. Методологія проблемно-орієнтованої поліцейської діяльності полягає в пошуку цих основних причин (проблем), їх детальному аналізі, пропозиції оптимальних рішень (контрзаходів), а також оцінці ефективності цих рішень щодо нейтралізації проблеми. Тому, дослідження та висвітлення концептуальних основ сутності та змісту моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing) становить підвищений інтерес для науковців, які досліджують правоохоронну діяльність та прак-

тичних співробітників правоохоронних органів, які здійснюють пошук успішних практик упережувальної (запобіжної) правоохоронної діяльності, застосування яких може мати дієвий вплив на стан криміногенної ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Концептуальні та практичні аспекти моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing), досліджували зарубіжні учені зокрема: Герман Голдштейн (Herman Goldstein) [2], Джошуа С. Хінкл (Joshua S. Hinkle), Девід Вайсбурд (David Weisburd), Коді В. Телеп (Cody W. Telep), Кевін Петерсен (Kevin Petersen) [3], Майкл С. Скотт (Michael S. Scott), Стюарт Кірбі (Stuart Kirby) [4], А. Сайдботтом, (A. Sidebottom) К. Буллок (K. Bullock), Р. Армітаж (R. Armitage) М. Ешбі (M. Ashby), С. Клеммоу (C. Clemmow), С. Кірбі (S. Kirby), Дж. Лейкок (G. Laycock), Н. Тіллі (N. Tilley) [5]. Український учений, який частково досліджував проблемно-орієнтований підхід до протидії злочинності є Кубасенко А.В. [6] та інші, проте комплексних досліджень сутності та змісту моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing) в Україні проведено не було.

Метою статті є дослідження та висвітлення концептуальних основ сутності та змісту моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing).

Виклад основного матеріалу. Модель проблемно-орієнтованої діяльності правоохоронних органів, розроблена професором університету Вісконсін-Медісон (США) Г. Гольдштейном (H. Goldstein), є різновидом проактивних упережувального підходу до організації правоохоронної діяльності відмінною рисою якого є те, що зусилля правоохоронців застосовуються на виявлення та аналіз конкретних проблем злочинності та порушень громадського порядку з метою розробки ефективних стратегій реагування на них. У статті в журналі *Crime & Delinquency* (США) в 1979 році Герман Голдштейн (Herman Goldstein) розкритикував правоохоронну практику того часу, зазначивши, що вона була більше зосереджена на «засобах» діяльності, ніж на «цілях». Учений стверджував, що поліція могла б бути більш ефективною у зниженні злочинності, якби вона використовувала більш «орієнтований на проблеми» підхід.

Вчений стверджував, що стандартна реактивна модель поліцейської діяльності була неефективною, оскільки вона була надмірно зосереджена на засобах поліції (кількість арештів, середній час реагування тощо), а не на кінцевій меті зниження рівня злочинності та підвищення безпеки суспільства. Він припустив, що поліція могла б бути більш ефективною, якби вона проявляла більше

ініціативи та досліджувала першопричини злочинів, а також розробляла індивідуальні для цих першопричин відповіді (заходи реагування) [3].

Модель Г. Гольдштейна (H. Goldstein) згодом була розширена Дж. Е. Еком (J. E. Eck) і В. Спелманом (W. Spelman). Учені розробили просту методологію виявлення, дослідження та вирішення проблем “SARA”, яка набула широкого визнання, у тому числі і у моделі Problem-Oriented Policing. Методологія SARA – це аббревіатура, що позначає чотири кроки, які поліція має дотримуватися при впровадженні Problem-Oriented Policing: сканування, аналізу, реагування та аналітична оцінки (SARA) для вирішення проблем, зниження рівня злочинності, правопорушень, а також покращення якості життя громадян та довіри від них до поліції.

Модель правоохоронної діяльності, орієнтована на певну проблематику (Problem-Oriented Policing) приділяє більше уваги дослідженням та аналізу, а також запобіганню злочинності та залученню державних і приватних організацій до вирішення проблем громади [7]. Залежно від нюансів конкретних проблем, відповіді, які розробляються – навіть для, здавалося б, схожих проблем – можуть бути різноманітними. Справді, орієнтовані на проблеми втручання поліції спираються на різноманітні практики, починаючи від арешту правопорушників до модифікації фізичного середовища при взаємодії з членами громади. Щоб втручання на основі моделі Problem-Oriented Policing мало найбільші шанси на успіх, проблема, яку потрібно вирішити, повинна бути добре зрозумілою, щоб гарантувати, що втручання пристосоване до причини проблеми [7].

Учений Г. Гольдштейн (H. Goldstein) охарактеризував модель правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing) так: «Проблемно-орієнтована поліція – це підхід до поліцейської діяльності, в якому 1) окремі частини поліцейської діяльності (кожна з яких складається з групи подібних інцидентів, будь то злочини правопорушення, які поліція має опрацювати) 2) підлягають мікроскопічному дослідженню (нанесення (проекування) на відпрацьовані навички кримінальних аналітиків та накопичений оперативний досвід) в надії на те, що нові знання про кожну проблему призведуть до 3) відкриття нової та більш ефективної стратегії боротьби з нею. Проблемно-орієнтована поліція надає велике значення новим відповідям, які мають 4) превентивний характер, 5) які не залежать від використання системи кримінального правосуддя. Вагоме значення має 6) залучення державних установ, членів громад та представників приватного сектору, якщо їх участь буде дієвою у зменшенні проблеми. Проблемно-орієн-

тована поліція бере на себе зобов'язання щодо 7) запровадження нової стратегії, 8) ретельно оцінюючи її ефективність, і, згодом, 9) звітування про результати у такий спосіб, який буде корисним для інших поліцейських органів. У кінцевому підсумку модель сприяє 10) формуванню сукупності знань, що підтримують подальшу професіоналізацію поліції» [2].

Більш детально це визначення характеризується так: «...окремі частини поліцейської діяльності...» (1). Такими окремими частинами поліцейської діяльності є:

- за типами прояви протиправної поведінки можуть бути: хуліганство, грабіж, розбій, перевищення швидкості, збут наркотичних речовин тощо;

- за особами: члени злочинних формувань, психічно хворі особи, особи, які постійно зловживають спиртними напоями, повторні правопорушники, повторні жертви тощо.

- за місцем розташування: бари, розважальні заклади, нічні клуби, перехрестя, околиці, приватні будинки, житлові комплекси тощо;

- за часом: час закриття бару, щорічний фестиваль, година пік тощо.

- за територіальним поширенням: конкретне місцезнаходження, у масштабі району, околиці, у межах міста, кілька адміністративно-територіальних одиниць.

Наступною теоретичною складовою частиною визначення поняття моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing) є аналіз проблеми – «...проблеми підлягають мікроскопічному дослідженню...» (2). Мета проведення такого аналізу полягає у тому, щоб підтвердити, що проблема реальна і з'ясувати, чи суть проблеми у тому, у чому видається (є такою, якою її розуміють). Якщо попереднє розуміння сутності проблеми виявиться хибним, слід його корегувати. Також мета аналізу проблем зводиться до розроблення «теорії проблеми», щоб з'ясувати, чому вона відбувається, визначити її характеризуючі складові, а також накопичити докази наявності цієї проблеми.

Під час реалізації проактивної моделі Problem-Oriented Policing використовують методологію «Трикутник аналізу проблем». «Трикутник аналізу проблем» (іноді його називають трикутником злочинності) є способом осмислення повторюваних проблем злочинності та безладу. Ця ідея передбачає, що злочин або безлад виникає, коли ймовірні правопорушники та відповідні цілі об'єднуються в часі та просторі.

«Трикутник аналізу проблем» як окремий аналітичний підхід з концептуальної точки зору передбачає, що на дії та спосіб прийняття рішень

правопорушників можуть чинити вплив інші особи. Концептуально цих людей умовно можна назвати «керуючими або (управляючими)». Також і злочинні цілі та жертви злочинних дій також можуть бути захищені іншими людьми: таких осіб згідно теоретичних аспектів концепції трикутника злочинності визначають як «опікунів». Місця також зазвичай хтось контролює: ці люди позначаються як «менеджери» місць. Таким чином, ефективно вирішення проблем злочинності вимагає розуміння того, як правопорушники та їхні цілі концентруються в одному місці, а також розуміння того, як ці правопорушники, цілі та місця ефективно контролюються, або не контролюються. Розуміння слабких місць у трикутнику аналізу в контексті конкретної проблеми дозволить визначити вірний шлях до результативних втручань щодо їх нейтралізації.

Концептуально «Трикутник аналізу проблем» є результатом аналітичної діяльності, яка спрямована на пошук пояснення того, як і чому відбувається прояв кримінальної поведінки. Відповідно до змісту методології «Трикутника аналізу проблем» стверджується, що кримінальне правопорушення має місце тоді, коли три речі відбуваються одночасно, і в одному конкретному місці: доступна відповідна ціль; відсутність відповідного опікуна, щоб запобігти кримінальному правопорушенню; мотивований правопорушник [8].

Наступною концептуальною та науково-практичною складовою моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на вирішення проблем є мета аналізу проблем: «... підготовка нової та більш ефективної стратегії (контрзаходів)...» (3). Так, особливий акцент при підготовці нової стратегії приділяється профілактичній роботі «... особливу увагу слід приділяти відповідям, які є профілактичними...» (4). Слід шукати альтернативу вирішення проблеми оминаючи арешт (заходи, які не залежать від використання системи кримінального правосуддя) (5). Такими альтернативними відповідями можуть бути: мобілізація зусиль та ресурсів громади; координація з іншими службами; посилення неформального соціального контролю; оприлюднення інформації про стан криміногенної ситуації; зосередження уваги на повторюваності таких правопорушень, жертв та заявників; фізична зміна навколишнього середовища з метою усунути чинники, які породжують або сприяють вчиненню кримінальних або адміністративних правопорушень тощо.

Якщо у зменшенні проблеми дієвою буде участь державних установ, членів громад та представників приватного сектору, слід розділити з цими суб'єктами відповідальність (6).

Застосування заходів «поліція бере на себе зобов'язання щодо запровадження нової стратегії

діяльності...» (7). Оцінка результатів «...ретельно оцінюючи її ефективність...» (8). Критеріями визначення ефективності стратегії стабілізації ситуації можуть виступати такі показники: проблему усунуто; зменшено вплив та шкоду від проблеми; застосовано більш гуманну та справедливу відповідь; витрачено менше ресурсів поліції на нейтралізацію або обмеження впливу проблеми.

Концептуально модель діяльності поліції, орієнтованої на вирішення проблем (Problem-Oriented Policing) впливає на зміну результатів проблеми завдяки підвищенню знань про механізми, за допомогою яких діє конкретна проблема, і реагування на них. Використовуючи методологію SARA (процес ідентифікації проблем, аналізу, реагування, оцінки та коригування відповіді) закладаються стійкі передумови для розкриття складних механізмів, що діють у проблемах злочинності, і для розробки спеціально розроблених заходів для вирішення основних умов, які викликають такі проблеми.

З наукової та практичної сторони запровадження методології вирішення проблем SARA під час застосування моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing), допомогла фахівцям-практикам упровадити у роботу при вирішення складних проблем процес розв'язання їх на фаховому і методичному рівні з відповідним науковим рівнем.

Для того, щоб сформувати вичерпне та відповідне дійсності розуміння криміногенної ситуації співробітникам поліції слід здійснити сканування середовища діяльності. Цей крок вимагає від співробітників поліції провести виявлення потенційних проблем та здійснити їх пріоритизацію на території компетенції діяльності окремого правоохоронного органу.

Співробітники поліції можуть використовувати опитування громадян, представників середніх та дрібних підприємців, інші категорії населення. На додаток до відповідей на традиційні запитання щодо загального задоволення станом криміногенної ситуації, респондентів просять визначити конкретні проблеми злочинності, які на їх думку існують у їх територіальних громадах [7].

На другому етапі застосування методології SARA проводиться ґрунтовний аналіз отриманих даних, наприклад, аналіз часу доби, коли відбуваються інциденти, визначення того, хто є правопорушниками, і чому вони віддають перевагу, до прикладу, парку для вчинення протиправних дій. Аналіз дозволяє досліджувати конкретні зони парку, які найбільш сприятливі для протиправної діяльності. Крім того, оцінюють характеристики такого простору, з метою визначити чинники, які сприяють поширенню протиправної поведінки.

Аналіз тенденцій також проводиться з метою пошуку належної реакції з боку поліції. Аналіз відомостей про проблеми дозволяє приймати рішення про те, як їм протидіяти – підготувати відповіді.

На етапі реагуванні співробітники поліції розробляють та впроваджують заходи, спрямовані на усунення причин та самих проблем. Здійснюючи діяльність щодо діагностики проблем та розробки рішень слід дотримуватись поетапного процесу. Цей процес акцентує увагу на розумінні проблем та їх причин, розробці та перевірці рішень, а також на основі практичного досвіду співробітників поліції.

Останнім кроком застосування методології SARA є аналітична оцінка, яка включає оцінку впливу відповіді та того, яких результатів вдалось досягти.

Звітування про результати «... повідомлення про результати у такий спосіб, який буде корисним для інших поліцейських органів...» (9).

У кінцевому підсумку модель вирішення проблем сприяє поширенню професіоналізму поліції «... побудова сукупності знань...» (10) [9].

З практичної сторони, до прикладу, відділ поліції може визначити, що злочинність, пов'язана з наркотичними речовинами зростає, що становить проблему, яка потребує вирішення (фаза сканування). Подальше вивчення природи кримінальних правопорушень, пов'язаних з наркотиками, може виявити проблемні ділянки місцевості та окремі часові періоди кримінальної активності (фаза аналізу). На основі цього аналізу поліція може вирішити спрямувати посилене патрулювання та правоохоронні заходи в конкретні райони, які вважаються проблемними в конкретний час, а також співпрацювати з громадськими організаціями для реалізації програм лікування від наркотичної залежності (фаза реагування). Через певний період часу відділ поліції може порівняти злочинність, пов'язану з наркотиками, в цілому на території обслуговування, а також у цільових областях, до та після впровадження відповіді (фаза оцінки).

Цей процес загалом, а не конкретна проблема чи обрана відповідь, представляє основну концепцію моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing). Таким чином, різноманітний набір варіацій проблем, відповідей та тривалості втручань можливий для низки цілей (тобто в центрі уваги можуть бути як проблемні місця різного розміру так і проблемні люди), і практично для будь-якої одиниці аналізу.

Як висновок слід зазначити, що дослідження наукової літератури та практики реалізації різних моделей правоохоронної діяльності дозволяє

стверджувати, що проблемно-орієнтовані заходи організації діяльності є найбільш результативними та дієвими у форматі проактивного реагування на стан криміногенної ситуації. Модель правоохоронної діяльності, орієнтована на певну проблематику (Problem-Oriented Policing) займається не самими результатами проблеми, а скоріше основними процесами, які призводять до виникнення та розвитку проблем. Вирішення основних механізмів, що викликають проблеми, має призвести до довгострокових рішень, і спонукати правоохоронні органи діяти у спосіб, що виходить за межі їх звичайних повсякденних операцій. Крім того, оцінка результатів має призвести до уточнення та вдосконалення наступних зусиль. Видається, що дослідження концепту-

альних основ сутності та змісту моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing) становить суттєвий резерв для підвищення ефективності вітчизняної упереджувальної правоохоронної діяльності.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень щодо моделі правоохоронної діяльності орієнтованої на вирішення проблем є дослідження ресурсів правоохоронних органів, необхідних для реалізації досліджуваної моделі, практичних аспектів вирішення проблем злочинності, а також практичних аспектів запровадження моделі діяльності поліції, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing) у роботу органів та підрозділів поліції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Петрушков С. С., Котова Л. В. Кримінальний аналіз як ефективний метод протидії кримінальним правопорушенням. Всеукраїнська науково-практична конференція «Взаємодія норм міжнародного і національного права крізь призму процесів глобалізації та інтеграції» (8 грудня 2021 року). Севе́родо́нецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 104 с.
2. Herman Goldstein. "Problem-Oriented Policing in a Nutshell." Presentation at the International Problem Oriented Policing Conference. San Diego, California. 2001.
3. Joshua C. Hinkle, David Weisburd, Cody W. Telep, Kevin Petersen. Problem-oriented policing for reducing crime and disorder: An updated systematic review and meta-analysis. *Campbell Systematic Reviews*. Volume 16, Issue 2. June 2020. URL: onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/cl2.1089 (дата звернення 17.07.2023).
4. Michael S. Scott, Stuart Kirby. Implementing POP Leading, Structuring, and Managing a Problem-Oriented Police Agency. September 2012.
5. Sidebottom, A. Bullock, K. Armitage, R. Ashby, M. Clemmow, C. Kirby, S. Laycock, G. Tilley, N. Problem-Oriented Policing in England and Wales 2019. March 2020. URL: file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Problem-Oriented_Policing_in_England_and_Wales_201.pdf (дата звернення 17.07.2023).
6. Кубаєнко А. В. Проблемно-орієнтований підхід у діяльності поліції. *Правове життя сучасної України* : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2020. Т. 1. С. 385-387.
7. Problem-oriented policing. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Problem-oriented_policing (дата звернення 17.07.2023).
8. The Problem Analysis Triangle. Arizona State University. Center for Problem-Oriented Policing. URL: <https://popcenter.asu.edu/content/problem-analysis-triangle-0> (дата звернення 17.07.2023).
9. Policing. Arizona State University. Center for Problem-Oriented Policing. URL: https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/intro_to_pop_2019.pdf (дата звернення 17.07.2023).

REFERENCES

1. Petrushkov S. S., Kotova L. V. Kryminalnyi analiz yak efektyvnyi metod protydyii kryminalnym pravoporushenniam. Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia «Vzaiemodiia norm mizhnarodnoho i natsionalnoho prava kriz pryizmu protsesiv hlobalizatsii ta intehratsii» (8 hrudnia 2021 roku). Sievierodonetsk: vyd-vo SNU im. V. Dalia, 2021. 104 s.
2. Herman Goldstein. "Problem-Oriented Policing in a Nutshell." Presentation at the International Problem Oriented Policing Conference. San Diego, California. 2001.
3. Joshua C. Hinkle, David Weisburd, Cody W. Telep, Kevin Petersen. Problem-oriented policing for reducing crime and disorder: An updated systematic review and meta-analysis. *Campbell Systematic Reviews*. Volume 16, Issue 2. June 2020. URL: onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/cl2.1089 (дата звернення 17.07.2023).
4. Michael S. Scott, Stuart Kirby. Implementing POP Leading, Structuring, and Managing a Problem-Oriented Police Agency. September 2012.

5. Sidebottom, A. Bullock, K. Armitage, R. Ashby, M. Clemmow, C. Kirby, S. Laycock, G. Tilley, N. Problem-Oriented Policing in England and Wales 2019. March 2020. URL: file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Problem-Oriented_Policing_in_England_and_Wales_201.pdf (дата звернення 17.07.2023).
6. Kubaïenko A. V. Problemno-orïientovanyi pidkhid u diïalnosti politsii. Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy : u 3 t. : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 15 trav. 2020 r.) / vidp. red. M. R. Arakelian. Odesa : Helvetyka, 2020. T. 1. S. 385-387.
7. Problem-oriented policing. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Problem-oriented_policing (дата звернення 17.07.2023).
8. The Problem Analysis Triangle. Arizona State University. Center for Problem-Oriented Policing. URL: <https://popcenter.asu.edu/content/problem-analysis-triangle-0> (дата звернення 17.07.2023).
9. Policing. Arizona State University. Center for Problem-Oriented Policing. URL: https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/intro_to_pop_2019.pdf (дата звернення 17.07.2023).